

Eduskunnan hallintovaliokunta

Viite: 8.9.2021 päivätty kirjelmä, HE 56/2021 vp

1. Johdanto

Lausuntonaan *hallituksen esityksestä eduskunnalle sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen lainsäädäntöön sekä eräihin muihin lakeihin tehtävistä muutoksista hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevasta lainsäädännöstä johtuen* (HE 56/2021 vp) Ahvenanmaan valtionvirasto (jäljempänä valtionvirasto) esittää seuraavaa.

Esityksellä tehdään hyvinvointialueiden perustamista sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen uudistusta koskevasta valtakunnan lainsäädännöstä johtuvat tekniset muutokset. Näillä muutoksilla päivitetään lainsäädäntö vastaamaan uutta rakenteellista toimintakenttää ja järjestämisvastuuta. Hyvinvointialueesta annettavalla lailla ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislailla sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuu siirretään valtakunnassa vuoden 2023 alussa kunnilta hyvinvointialueille. Sama koskee myös pelastustoimea. Hyvinvointialueiden perustamisen seurauksena useita valtakunnan lakeja on muutettava vastaamaan uutta organisaatorakennetta. Esityksessä tehdään lähinnä teknisiä muutoksia siten, että viittaukset kuntiin, kuntayhtymiin ja kuntien sosiaalilautakuntiin ym. pääosin muutetaan viittauksiksi hyvinvointialueisiin. Esityksen tavoitteena ei ole puuttua lainsäädäntöön sisällöllisesti.

2. Ahvenanmaata koskevat toimivaltakysymykset

Esityksen kappaleessa 11 käsitellään perusteellisesti Ahvenanmaan itsehallintolain mukaista valtakunnan ja Ahvenanmaan maakunnan välistä toimivallanjakoa. Toimivallanjaon mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus ei koske Ahvenanmaan maakuntaa. Esityksessä ehdotetaan kuitenkin muutoksia sellaiseen lainsäädäntöön, joka Ahvenanmaalla kuuluu valtakunnan lainsäädäntövaltaan ja jota siten sovelletaan suoraan Ahvenanmaan maakunnassa. Lakien soveltamiseen Ahvenanmaalla liittyy kuitenkin eräitä organisatorisia kysymyksiä. Moniin lakeihin, jotka koskevat sellaisia valtakunnan toimivaltaan kuuluvia tehtäviä, joita tällä hetkellä myös Ahvenanmaalla hoitavat kunnat, ehdotetaan säännöksiä siitä, että mitä kyseisessä laissa säädetään hyvinvointialueista, sovelletaan kuntiin Ahvenanmaan maakunnassa. Esityksessä ei tältä osin kuitenkaan ehdoteta kunnille uusia tehtäviä, vaan siinä on kyse sellaisten muutosten tekemisestä, jotka johtuvat sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksesta. Näin ollen tarkoitus ei myöskään Ahvenanmaan kuntien osalta ole esittää uusia tehtäviä, vaan ainoastaan säilyttää sääntelyn ja soveltamisen nykytila. Ahvenanmaan valtuuskunta on 25.2.2021 sosiaali- ja terveysministeriölle antamassaan lausunnossa ottanut kantaa kysymykseen siitä, onko mahdollista säilyttää valtakunnan toimivalta Ahvenanmaan kuntien sosiaalihuollon tehtävien osalta siitä huolimatta, että ne valtakunnassa siirretään uusille hyvinvointialueille. Ahvenanmaan valtuuskunnan käsityksen mukaan itsehallintolaki ei estä sellaisten valtakunnan toimivaltaan kuuluvien tehtävien, jotka valtakunnan lainsäädännön mukaan kuuluvat kunnille, säilyttämistä

kunnallisina tehtävinä Ahvenanmaalla, vaikka ne valtakunnassa siirretäänkin muille julkisille viranomaisille, joille ei ole vastinetta Ahvenanmaalla. Niiden tehtävien rahoitus, jotka nykyisen valtakunnan lainsäädännön mukaan kuuluvat kunnille, sisältyy Ahvenanmaan maakunnalle kuuluvaan tasoitusmäärään, ja se voidaan kanavoida kunnille maakuntaosuus- tai maakunnan muilla päätöksillä. Ahvenanmaan valtuuskunta ei ottanut kantaa siihen, onko joidenkin kuntien (ts. Ahvenanmaan kuntien) tiettyjen tehtävien säilyttäminen perustuslain mukaista, kun ne siirretään muiden kuntien osalta (ts. valtakunnan kuntien osalta) muille viranomaisille. Kyseistä lausuntoa, joka on olennainen sen suhteen, miten uudistusta sovelletaan Ahvenanmaalla, käsitellään ja analysoidaan esityksessä.

Myös valmiuslain 88 §:n säännökset ovat mielenkiintoisia toimivaltuuksien kannalta. Säännökset koskevat väestön sosiaali- ja terveydenhuollon turvaamista 3 §:n 1, 4 ja 5 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Lain 88 §:n 3 momentin mukaan mitä pykälässä säädetään hyvinvointialueista, sovelletaan Ahvenanmaan maakunnan osalta Ahvenanmaan maakunnan kuntiin. Nämä säännökset koskevat nykyisten säännösten tapaan muun muassa lakisääteisestä hoitotakuusta poikkeamista. Ahvenanmaan maakuntapäivien 29.3.2021 hyväksymä maakuntalaki terveydenhuoltoa koskevan maakuntalain muuttamisesta koskee hoitotakuusta poikkeamista Ahvenanmaalla. Lainmuutos oikeuttaa Ahvenanmaan terveysviranomaisen olemaan noudattamatta lain 20§:ssä säädettyjä määräaikoja kiireettömän sairaanhoidon järjestämiseksi tilanteissa, jotka johtuvat luonnonkatastrofista, ydinonnettomuudesta, suuronnettomuudesta tai muusta niihin verrattavasta tapahtumasta, jos se on tarpeen kiireellisen sairaanhoidon järjestämiseksi ja jos määräajan ylitys ei vaaranna potilaan terveyttä. Säännös vastaa sisällöllisesti pääosin valmiuslain 88 §:n 1 momentin 1 kohtaa. Maakuntalaista 1.6.2021 antamassaan lausunnossa (nro 97/2021) korkein oikeus totesi muun muassa, että väestönsuojelua ja valmiutta poikkeusolojen varalta koskeva valtakunnan lainsäädäntö on itsehallintolain 27 §:n 28 ja 34 kohdan mukaan lähtökohtaisesti voimassa myös Ahvenanmaalla ja sitä sovelletaan maakunnassa myös asioihin, jotka normaalioloissa kuuluvat maakunnan lainsäädäntövaltaan, kuten terveydenhuoltoon. Valmiuslainsäädännön mukaiset viranomaisvaltuudet voidaan siten ottaa käyttöön myös Ahvenanmaalla siitä huolimatta, että ne koskevat terveydenhuoltoa (PeVL 6/2009 vp).

Lisäksi perustuslakivaliokunta selvensi, että maakunnalla on lainsäädäntövalta terveydenhuoltoa koskevissa asioissa, ja siten myös yleisesti ottaen erilaisia hoidon määräaikoja koskevissa asioissa. Valtakunnalla on lainsäädäntövalta valmiutta poikkeusolojen varalta koskevissa asioissa, ja valtakunta on säätänyt lakeja muun muassa väestön suojelemiseksi poikkeusoloissa. Poikkeusoloja koskeva lainsäädäntö on voimassa myös maakunnassa ja sitä voidaan soveltaa Ahvenanmaalla. Poikkeusoloja koskeva lainsäädäntö muistuttaa kyseistä maakuntalakia. Korkein oikeus katsoo, että maakuntapäivät on voinut hyväksyä kyseisen maakuntalain maakunnan terveydenhuoltoa koskevan lainsäädäntövallan puitteissa huolimatta valtakunnan väestönsuojelua ja valmiutta poikkeusolojen varalta koskevasta lainsäädäntövallasta. Korkein oikeus toteaa selvyiden vuoksi, että jos valtakunta käyttäisi sille itsehallintolain 27 §:n 34 kohdan ja valmiuslain 88 §:n mukaan kuuluvaa lainsäädäntövaltaa terveydenhuollon turvaamiseksi poikkeusoloissa ja antaisi sellaisia asetuksia, jotka koskevat myös Ahvenanmaata, niitä sovellettaisiin maakunnassa kyseisen maakuntalain tai sen nojalla annetun maakunta-asetuksen estämättä (vrt. käyttöönottoasetus, jota tarkastellaan mietinnössä PeVM 1/2021 vp; tässä tapauksessa

kyse oli nimenomaisesta poikkeuksesta pääsääntöön, jonka mukaan asetus olisi voimassa myös Ahvenanmaalla).

Säännöksen lisäämiselle valmiuslain 88 §:n 3 momenttiin ei siis ole mitään estettä, koska valmiuslakia voidaan soveltaa vain poikkeusoloissa. Normaalioloissa valtakunnan lainsäädännöllä ei sen sijaan voi määrätä tehtäviä maakunnan viranomaisille. Ahvenanmaan julkisesta terveydenhuollosta eivät vastaa kunnat, vaan maakunnan hallituksen alaisuudessa toimiva Ahvenanmaan terveydenhuoltoviranomainen. Siksi momentti voisi kuulua seuraavasti: ”Mitä tässä pykälässä säädetään hyvinvointialueista, sovelletaan Ahvenanmaan maakunnassa Ahvenanmaan maakunnan kuntiin ja Ahvenanmaan terveydenhuoltoviranomaiseen.” Vaihtoehtoisesti momentti voitaisiin poistaa, koska pykälän on yllä mainituista syistä katsottava olevan voimassa Ahvenanmaalla organisatorisin poikkeuksin.

3. Valtionviraston tehtäviä koskevat säännökset

Valtionvirasto on aluehallintovirastoista annetussa laissa tarkoitettu aluehallintovirasto, jonka tehtävät kuitenkin poikkeavat valtakunnan aluehallintovirastojen tehtävistä. Pelastustoimen osalta valtionvirasto on huolehtinut niistä väestönsuojelutehtävistä, jotka valtakunnan pelastuslain ja pelastusasetuksen mukaan kuuluvat aluehallintovirastoille. Pelastustoimen järjestämisestä säädettäisiin jatkossa vuoden 2023 alussa voimaan tulevassa laissa pelastustoimen järjestämisestä. Kaikki organisaatiota koskevat pelastuslain säännökset kumotaan ja niiden sisältö siirretään lakiin pelastustoimen järjestämisestä. Valtionviraston käsityksen mukaan aluehallintovirastojen palo- ja pelastustoimea sekä väestönsuojelua ja valmiutta koskevat tehtävät säilyvät pääosin nykyisellään, ja sama koskee myös valtionvirastoa väestönsuojelua ja valmiutta poikkeusolojen varalta koskevin osin. Pelastuslain väestönsuojeluun liittyvissä säännöksissä ehdotetaan säädettäväksi siitä, että Ahvenanmaalla Ahvenanmaan valtionvirasto huolehtisi yleisesti Ahvenanmaan maakuntaa koskevien väestönsuojeluvalmisteluiden ja -järjestelyiden yhteensovittamisesta, esityksen tekemisestä sisäministeriölle siitä keitä henkilöitä, mitä kalustoa ja mitä tiloja Geneven yleissopimusten mukainen suojelu koskee, sekä esityksen tekemisestä sisäministeriölle väestönsuojelun johto- ja muun erityishenkilöstön määräämisestä osallistumaan Pelastusopiston järjestämään väestönsuojelukoulutukseen. *Valtionvirasto kannattaa omalta osaltaan tätä muutosta, joka täydentää valtionvirastolle aluehallintovirastona pelastustoimen järjestämisestä annettavan uuden lain mukaan kuuluvia tehtäviä.* Valtionvirasto huolehtii jo nykyäänkin ehdotettuihin uusiin tehtäviin liittyvistä tehtävistä.

Valtionvirastolla ei ole huomautettavaa myöskään ehdotetun lainsäädännön muista valtionvirastoa koskevista säännöksistä.

4. Yhteenveto

Valtionvirasto on edellä toisessa kappaleessa esittänyt muutoksia valmiuslain uuteen 88 §:n 3 momenttiin. Muilta osin valtionvirasto puoltaa ehdotettua lainsäädäntöä.

Maaherra
Hallintopäällikkö

Peter Lindbäck
Rainer Åkerblom

